

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ, ПРОЦЕСИ, ВИКЛИКИ

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2019. – Т. 40. – С. 34-41
DOI: 10.31861/mhpi2019.40.34-41

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2019. – Volume. 40. – pp. 34-41
DOI: 10.31861/mhpi2019.40.34-41

УДК: 327(497.2):327.8(470)

© Віра Бурдяк¹

Зміни в зовнішній політиці Республіки Болгарія під впливом російського чинника

У статті досліджені зміни в зовнішній політиці Республіки Болгарія, які розпочалися з трансформації політичного режиму в державі та розбудови демократичної політичної системи. На зламі століть Болгарія стала членом впливових міжнародних організацій – НАТО та Європейського Союзу. Болгарські урядовці значно активізували відносини з представниками структур НАТО і військових відомств країн-членів Альянсу. Російська війна в Україні перетворила РБ в «прифронтову зону» ЄС і НАТО, підвищила її стратегічне значення, посилила прагнення політиків РБ шукати гарантії своєї безпеки у США. Водночас, в останні шість років, під впливом російського чинника, Болгарія часто займає інші позиції, відмінні від загальної лінії НАТО та ЄС, зокрема прагне відновити традиційні тісні зв'язки з Москвою, виступає за добрий і конструктивний діалог з РФ, на європейській арені ратує за пом'якшення санкцій і надання позиції Європейського Союзу більше прагматизму щодо Росії.

Ключові слова: Республіка Болгарія, НАТО, Європейський Союз, Україна, Російська Федерація, російський чинник, санкції.

Changes in the Foreign Policy of the Republic of Bulgaria under the Russian Influence

The article explores changes in the foreign policy of the Republic of Bulgaria, which began with the transformation of the political regime in the state and the establishment of a democratic political system. At the turn of the century, Bulgaria became a member of influential international organizations – NATO and the European Union. Bulgarian officials have stepped up their relations with NATO officials and the military departments of the Allies. The Russian war in Ukraine has transformed RB into a “frontal zone” of the EU and NATO, increased its strategic importance, strengthened the desire of the politicians of the Republic of Bulgaria to seek guarantees of their security in the United States. However in the last six years, under the influence of a Russian factor, Bulgaria often takes other positions, different from the NATO and EU common line, in particular, seeking to re-establish traditional close ties with Moscow, advocates a good and constructive dialogue with the Russian Federation, in the European arena, stands for softening sanctions and giving the European Union a position more pragmatic about Russia.

Keywords: Republic of Bulgaria, NATO, European Union, Ukraine, Russian Federation, Russian factor, sanctions.

Трансформація міжнародної системи безпеки після закінчення «холодної війни» спровокувала кризу в євроатлантичних відносинах та збіглася в часі зі становленням Болгарії як нової європейської держави. Розпочавши демократичні зміни, Республіка Болгарія (РБ) докорінно змінила свою зовнішню політику, заявила про бажання стати членом НАТО, єдиного, з точки зору її лідерів і громадян, оплоту безпеки та Європейського Союзу. Втім, у північноатлантич-

¹ Доктор політичних наук, професор кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: vira.burdjak@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-0037-2173>.

них союзників були принципові розбіжності з питання про майбутню стратегію НАТО. Німеччина і Франція відкинули ідею США про надання НАТО глобальних функцій і заявили про потребу проведення ЄС незалежного від Вашингтона курсу. На перший план вийшли завдання формування Спільної зовнішньої політики і політики безпеки, як необхідної компоненти трансформації НАТО. Завдяки цьому ЄС зміг би отримати статус одного з глобальних акторів. Перенесення пріоритетів зовнішньої політики США з євроатлантичного регіону в азіатсько-тихоокеанський і скорочення збройної присутності в Європі переконали партнерів американців по НАТО в правильності їх рішення розвивати власний автономний оборонний потенціал в Європі. Але розпочата в 2014 р. Росією війна проти України, внесла істотні корективи в плани і ЄС, і США.

В результаті російсько-української війни в Європі, яка після завершення біполярності вважалася найстабільнішим регіоном у світі, виникла загроза появи нової лінії розколу. Подальше згортання відносин між Росією і Заходом, з одночасним нарощуванням ними військової могутності та розгортанням озброєнь поблизу кордонів дозволило багатьом експертам і політикам говорити про нову «холодну війну». В цих умовах ідея створення автономної європейської системи оборони набула особливої актуальності. У червні 2016 р. ЄС ухвалив нову Глобальну стратегію безпеки «Спільне бачення, єдиний підхід: сильна Європа», яка стала знаковою у формуванні Спільної зовнішньої і безпекової політики (СЗБП), засвідчила серйозний перегляд основ цієї політики в бік прискорення її темпів і жорсткого реалізму. Російська війна в Україні перетворила Республіку Болгарія в «прифронтову зону» ЄС і НАТО, підвищила її стратегічне значення, посилила прагнення політиків РБ шукати гарантії своєї безпеки у США.

У листопаді 2014 р. прем'єр-міністр Болгарії Б. Борисов заявив, що «для нас не має іншого зовнішньополітичного сценарію розвитку Болгарії, крім євроатлантичного»². Конфліктний потенціал Чорноморського регіону, в західній частині якого розташована Болгарія, в останні роки істотно зріс. По-перше, тепер це зона суперництва двох проектів – європейського (ЄС) і євразійського (Росія). По-друге, відбулося загострення існуючих в ньому міжсистемних протиріч³. По-третє, тут зосереджені вже п'ять конфліктів: два заморожених (Нагірний Карабах і Придністров'я), два невіршених (навколо Абхазії і Південної Осетії та Криму) та діючий конфлікт на сході України. І, нарешті, Чорноморський регіон – стратегічно важливий для транспортування нафти і газу в Європу з Кавказу, з Центральної Азії і Близького сходу, став ареною жорсткого протистояння між США, ЄС, Росією та Туреччиною, зацікавлених у контролі над ним. У вересні 2014 р. на саміті НАТО в Уельсі був затверджений План дій щодо готовності НАТО («Readiness Action Plan»), який передбачав посилення операції з колективної оборони і збільшення присутності натовських сил у прикордонних державах Альянсу.

Війну розпочату РФ в Україні й анексію нею Криму уряд Болгарії оцінив як загрозу національній безпеці, а тому інтенсифікував співпрацю з НАТО і США з одного боку, і з державами членами ЄС – з іншого. В останні шість років контакти болгарських офіційних осіб з представниками структур НАТО і військових відомств країн-членів Альянсу значно активізувалися. Кількість спільних болгарсько-американських військових навчань, що проводяться в Чорноморському регіоні, безпрецедентно зростає.

Перший закордонний візит навесні 2015 р. міністр внутрішніх справ Болгарії Рум'яна Бичварова здійснила до США. До цього, на початку березня, РБ відвідав директор ФБР Джеймс Комі. Після його візиту віце-прем'єр РБ Меглена Кунева теж відвідала США. Бичварову і Куневу прийняли такі офіційні урядовці, як секретар внутрішньої безпеки США Джей Джонсон, генпрокурор Леслі Колдуелл, помічник держсекретаря, керівник Бюро Офісу Дипломатичної безпеки Грегори Старр, заступник держсекретаря США у справах Європи і Євразії Вікторія Нуланд, координатор відділу по боротьбі з тероризмом Тіна Кайданау.

Експерти відзначали, що взаємодія Болгарії і США у сфері безпеки «не лише розвивається швидкими темпами, але і швидко визначаються цілі. Між двома країнами є висока взаємна довіра по таких пріоритетах, як боротьба з тероризмом, безпека на кордонах і кібербезпека. Болгарія і США занадто віддалені з географічної точки зору, але прикордонна безпека набуває все

² Бойко Борисов став новим прем'єром Болгарії. URL: <http://www.euromag.ru/bulgaria/40038.html>.

³ Міжсистемні протиріччя полягають в тому, що одні країни Чорноморського регіону є членами ЄС і НАТО, інші – ні, треті – мають статус кандидатів на членство, четверті – асоційовані члени тощо.

більшої ваги в їх співпраці. У світлі нових обставин це вказує, що взаємний інтерес, який диктує співпраця, спрямований на транзит іноземних військовослужбовців від і з конфліктних районів, трафік людей та інші форми транскордонної злочинності»⁴.

У січні 2015 р. після зустрічі в Софії з Б. Борисовим генеральний секретар НАТО Йенс Столтенберг заявив, що «Болгарія є стратегічним союзником і партнером НАТО в Південно-Східній Європі», і наголосив, що країна відіграє «стабілізуючу роль в регіоні, розташованому поблизу цілого ряду криз – на Близькому Сході, в Північній Африці, в Україні». Сторони погодилися, що «порушення суверенітету і територіальної цілісності України» змінило ситуацію з безпекою в чорноморському регіоні і створило «загрозу для стабільності і миру в Європі». У зв'язку з цим було заявлено про необхідність проведення в регіоні «більш великомасштабних навчань і тренувань»⁵. Глава МЗС Болгарії Даніел Мітов підкреслив, що постійні військові навчання болгарської армії за участю НАТО повинні показати болгарським громадянам, що вони знаходяться в безпеці⁶.

У березні – листопаді 2015 р. у РБ проходили спільні тренування підрозділів болгарської армії з військами НАТО на полігоні «Ново село» і взаємодії в регіоні Чорного моря⁷. Так, провели майже 70 навчань для всіх видів військ – сухопутних, військово-повітряних і військово-морських. У них брали участь військовослужбовці з країн НАТО і країн-партнерів. Водночас з підготовкою на своїй території військові РБ взяли участь у 20 навчаннях на територіях інших країн ЄС. За заявами Д. Мітова, численні військові навчання на території Болгарії є відповіддю на складну геополітичну обстановку. Він зазначав, що Болгарія знаходиться на східному фланзі НАТО, і проведення таких навчань «підвищує здатність болгарської армії»⁸.

У зв'язку з агресією РФ проти України, США посилили свою військову присутність в Болгарії. У 2014 р. американці відкрили в РБ спеціальний Центр по дослідженню, створенню й удосконаленню здатності НАТО з кризового реагування. На думку генсека НАТО, створений на болгарській території командний Центр буде зміцнювати східний фланг організації⁹.

У 2016 р. Софія і Вашингтон продовжили угоду про використання військовими силами США болгарських авіабаз «Граф Ігнатієво» і «Безмір» ще на десять років¹⁰. За угодою, США можуть розміщувати на цих базах та на військовому полігоні «Ново село» і в складських приміщеннях району Айтос, персонал кількістю до 2,5 тис. чол. Військові США можуть використовувати ці бази для проведення навчань з військової співпраці, заправки літаків і тимчасового розміщення автомобілів¹¹. У травні 2016 р. уряд РБ ухвалив проекти створення на своїх військових авіабазах інфраструктури для літаків-заправників НАТО, щоб підтримувати операції в Іраку й Афганістані¹².

Коли в кінці січня 2016 р. міністр оборони Румунії Міхня Моток ініціював створення «союзного флоту» на Чорному морі, у складі військово-морських сил країн НАТО та кораблів України і Грузії, крім Болгарії, цю ідею підтримали всі інші можливі учасники флотилії – США, Туреччина, Україна і Грузія. Втім, крім заперечення РБ, перешкодою на шляху втілення ідеї є Конвенція Монтре, за якою лише причорноморські країни НАТО (Болгарія, Румунія, Туреччина) можуть мати на Чорному морі постійний флот. Але, в бюджеті ВМС США 2017 р. на різні

⁴ Переговори по вопросам безопасности между Болгарией и США и Канадой усиливаются // *Inopressa*. 31.05.2015. URL: <https://inosmi.ru/world/20150331/227222570.html>.

⁵ Генсек НАТО обсудил с руководством Болгарии увеличение военного бюджета // *ИА «REGNUM»*. 23.01.2015. URL: <https://regnum.ru/news/polit/1887385.html>.

⁶ Традиционные учения НАТО в Болгарии продлятся до ноября. URL: <http://kiev-online.net.ua/topnovosti/Tradicionnye-ucheniya-NATO-v-Bolgarii-prodlyatsya-donoyabrya.html>.

⁷ Правительство США выделит болгарской армии 15 млн // *ТАСС*. 24.01.2015. URL: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1719620>.

⁸ МИД Болгарии: военные учения – ответ на геополитическую обстановку // *ИА «REGNUM»*. 28.03.2015. URL: <http://www.regnum.ru/news/polit/1909866.html#ixzz3X0KyDT5r>.

⁹ Болгария – передний край НАТО в украинском конфликте. URL: <http://www.fondsk.ru/news/2015/01/25/bolgaria-perednij-kraj-nato-v-ukrainskom-konflikte31467.html>.

¹⁰ США продлили договор об использовании болгарских авиабаз на 10 лет // *«Взгляд»*. 05.11.2016. URL: <http://www.vz.ru/news/2016/5/11/810000.html>.

¹¹ Там само.

¹² Болгария захотела принимать на своих авиабазах самолеты-заправщики НАТО // *«Взгляд»*. 04.05.2016. URL: <http://www.vz.ru/news/2016/5/4/808786.html>.

проекти, географічно прив'язані до Чорного моря, було виділено \$ 5 млн, з яких \$ 4 млн – на підвищення рівня взаємодії збройних сил Румунії та Болгарії з армією США.

Ефективність використання інших заходів дотримання регіональної стабільності в Чорноморському регіоні помітно знизилася. Протистояння Росії й Заходу, зробило співпрацю в рамках Організації Чорноморської економічної співпраці (ОЧЕС) й європейської програми «Чорноморська синергія» значно формальнішою. А рішення ЄС не приймати нових членів в середньостроковій перспективі, фактично заморозило проект «Східне партнерство» – основу регіональної політики вказаних країн.

Російсько-українська війна пришвидшила реалізацію проектів з модернізації збройних сил і військових об'єктів РБ. У 2018 р. уряд Болгарії оголосив три тендери на ремонт радянської техніки – літаків і танків. Його представники вважали, що модернізація цієї техніки «створить необхідні умови для підтримки і розвитку здатності ВПС країни по контролю повітроплавання, гарантування повітряного суверенітету і включення в механізм колективної оборони НАТО, як і в загальну політику безпеки та оборони Європейського Союзу»¹³. Проте за заявами ексглави Міноборони РБ Н. Ненчева, винищувачі виробництва СРСР несумісні з літаками союзників по НАТО. Через це Болгарія не може «проводити спільні дії і навчання»¹⁴.

На вимогу керівництва НАТО РБ, згідно її зобов'язань, забезпечила роботу шести «3D радарів» для охорони повітряного простору. Для цього у 2015 р. США виділив їй \$ 15 млн, які спрямували на ремонт полігону «Ново село», потреби авіабази «Безмір» та інші інфраструктурні проекти¹⁵.

Через російсько-українську війну і пов'язані з нею протиріччя між Росією і Заходом, практично по всіх глобальних проблемах військово-промислові комплекси Болгарії отримали значний імпульс для розвитку. У радянські часи для виробництва стрілецької, піхотної, протитанкової зброї та боєприпасів у Болгарії створили два великих комплекси – завод «Арсенал» у Казанлику (колишній машинобудівний завод ім. Фрідріха Енгельса) і вазівський машинобудівний завод (ВМЗ) у Сопоті. З початку 90-х рр. обидва заводи були на межі банкрутства через відсутність замовлень і боргів постачальникам. Так, вазівський завод мав борги на суму майже \$ 60 млн, і уряд Болгарії кілька років безуспішно намагався його продати. На підприємстві регулярно проходили страйки через затримки зарплати.

Піднявшись на великих замовленнях зброї і боєприпасів, «для воєн, які йдуть у Сирії, Іраку, Ємені» ВМЗ і «Арсенал» переживають з 2014 р. «справжній розквіт»¹⁶. Компанії виконують замовлення уряду США за програмою придбання нестандартного озброєння і боєприпасів, призначених для потреб союзників¹⁷. За заявою виконавчого директора ВМЗ І. Гецова, за підсумками 2016 р. зростання прибутку підприємства склало 400%. З 2015 р. кількість співробітників заводу збільшилася майже вдвічі, в 2,5 рази зросла їх середня зарплата, і цей показник в 1,5 рази вищий ніж в цілому по РБ. У 2016 р. РБ встановила рекорд національного оборонного експорту, оборот якого склав 1 млрд євро. У порівнянні з 2015 р. поставки зброї за кордон зросли на 63%, а її виробництво в РБ перевищило показники часів соціалізму¹⁸.

Втім, російсько-українська війна має для РБ значні негативні наслідки. Її негативний вплив надто позначився на енергетиці. Заморожено російський газотранспортний проект «Південний потік», який, за оцінками фахівців, мав стратегічне значення для РБ. Він збільшив би обсяг іноземних інвестицій в економіку, створив би нові робочі місця, сприяв би щорічній фінансовій вигоді від транзитних платежів, податків і зборів, знизив ціну на газ, залучив би населення в найслабкіше розвинений регіон – північно-західну Болгарію.

Урочиста церемонія зварювання першого стику болгарської ділянки «Південного потоку» відбулася 31 жовтня 2013 р. А вже в червні 2014 р. РБ вимушено призупинила його реалізацію.

¹³ Правительство Болгарии выделило 26 млн левов на ремонт МиГов // ИА «Black Sea News». 25.04.2018. URL: <https://www.blackseanews.net/read/140883>.

¹⁴ Болгария хочет получить в подарок истребители из США // ИА «REGNUM». 23.04.2015. URL: <http://regnum.ru/news/polit/1918151.html>.

¹⁵ Правительство США выделит болгарской армии 15 млн // «ТАСС». 24.01.2015. URL: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1719620>.

¹⁶ Военно-промышленный комплекс Болгарии. URL: <https://vpknews.ru/articles/39507>.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

Чиновники з Брюсселя запідозрили, що «Південний потік» порушує європейські правила проведення тендерів на будівництво інфраструктурних проектів та надає привілейовані можливості компаніям РФ та РБ. Претензії до проекту найперше політично детерміновані подіями в Україні. Одна з цілей «Південного потоку» – альтернативний шлях транспортування російського газу в Європу в обхід України. Брюссель, який підтримував проект до російсько-української війни, з її початком, на думку РФ, використав формальний привід, щоб «заморозити» «Південний потік», швидше за все, прагнучи зберегти за Україною статус енергетичного вузла.

РБ, в свою чергу, заявила про припинення робіт на «Південному потоці», аж поки він не відповідатиме вимогам Єврокомісії і європейському законодавству, що забороняє одній і тій же компанії постачати ресурси і володіти газорозподільними мережами. Уявлення Москви про енергетичну безпеку принципово відрізняється від європейського. Тож у грудні 2014 р. вона відмовилася від будівництва «Південного потоку», нібито через «неконструктивну позицію» Єврокомісії з цього питання.

Згодом повідомили, що «Газпром» переорієнтує чорноморську ділянку «Південного потоку» в Туреччину. У нових умовах уряд РБ теж змінив свою енергетичну політику, прагнучи відновити з Росією всі енергетичні проекти. У травні 2016 р., перед першою за два роки двосторонньою зустріччю міністрів закордонних справ РФ та Болгарії, Б. Борисов доручив голові МЗС Д. Мітову «нормалізувати вкрай гостру позицію РФ щодо РБ, як і болгарську до РФ, що перетворює її в найбільшого ворога Росії на Балканах». У 2018 р. відновили переговори між РФ і РБ про будівництво АЕС «Белене».

Загалом, РБ – одна з небагатьох країн ЄС, яку безпосередньо не торкнулися ні європейські санкції щодо РФ, ні російські контрсанкції. По-перше, структура її експорту в РФ не включає високотехнологічного обладнання, забороненого до вивозу. По-друге, санкції Європи щодо країн ЦСЄ, які мають історичні економічні зв'язки з РФ (енергетичні, військово-промислові), відсутні. По-третє, РБ мінімально поставляє сільськогосподарську продукцію в РФ (2%). Опоередкований вплив ембарго РФ відчутний лише у сільськогосподарському секторі РБ.

В умовах заходів Москви у відповідь на санкції, виробники з інших країн ЄС стали експортувати свою продукцію в РБ за заниженими цінами. Болгарський ринок заповнили сиром та іншими молочними продуктами в основному з Польщі, Голландії й Чехії. Деякі продукти продаються в РБ за цінами нижчими собівартості. Така ж ситуація на ринку плодоовочевої продукції. Болгарія в останні роки була її великим імпортером, причому частка імпорту в споживанні доходила, за оцінками економістів, в окремі роки до 90%. Основним постачальником цієї продукції на ринок РБ була Туреччина. Потік дешевих овочів і фруктів, що хлинув з країн ЄС, погіршив становище виробників у РБ. Прилавки магазинів і ринків були насичені польськими яблуками, іспанськими грушками, та навіть імпортованими з ЄС болгарським перцем і помідорами. Виробники м'яса і м'ясної продукції теж постраждали від субсидованого імпорту з країн ЄС. Тож непрямий вплив контрсанкцій РФ зробив перспективними в РБ лише чотири сільськогосподарські галузі: субсидоване ЄС зернове й олійне виробництво, вирощування ефіроолійних культур і, в скорочених обсягах, вирощування тютюну.

«Російська тема» з самого початку російсько-української війни розколола болгарське суспільство і політичний клас на прихильників і противників зовнішньополітичних дій Москви. При цьому в перші два роки війни (2014-2016 рр.) більшість політиків дотримувалася точки зору, за якою РФ оголосили загрозою національній безпеці РБ, і введення санкцій ЄС щодо неї підтримувалося. Інша частина суспільства вважала РФ дружньою Болгарії державою і виступала за якнайшвидше зняття з неї режиму санкцій.

Президент РБ Р. Плевнелієв в інтерв'ю французькому виданню «Експрес» в квітні 2014 р. сказав, що «через кризу в Україні Болгарія боїться за свою безпеку. Але нам би загрозувала ще більша небезпека, якби ми не приєдналися в 2004 р. до НАТО і в 2007 р. до ЄС. Я можу висловити свою вдячність усім, завдяки кому цей цивілізаційний вибір став основою нашої безпеки, адже у мене вже не залишилося ніяких ілюзій щодо сьогоденної Росії»¹⁹. Він вважав, що спочатку в Криму, потім у Південно-Східній Україні Кремль навмисно використав стратегію дестабілізації регіону.

¹⁹ Президент Болгарии о России и Крыме. URL: <http://bourgas.ru/prezident-bolgarii-o-rossii-i-kryime/>.

Під безпосереднім керівництвом Р. Плевнелієва міністерство оборони Болгарії випустило в 2014 р. програмний документ «Візія 2020: Болгарія в НАТО і європейській обороні», в якому подана зовнішньополітична позиція держави щодо саміту НАТО в Уельсі. РФ в ньому визначена як основна загроза національній безпеці РБ. Але через велике громадське обурення і протест опозиційної БСП, що не погодилася з основними положеннями Основних напрямів, він був відкликаний і перероблений.

За словами ексміністра закордонних справ Д. Мітова, «Санкції є єдиним інструментом, який є у Європи для стримування агресії»²⁰. А ексміністр оборони Н. Ненчев заявив, що «в Болгарії в даний час відбувається гібридна війна в результаті конфлікту між Росією й Україною»²¹. У такій зовнішньополітичній ситуації болгарські політики повинні «звільнитися від ідеологічних залежностей» і «долати тіні минулого»²². А Борисов часто казав, що в питанні санкцій «Європейська і болгарська позиції – це одне і те ж».

Згідно з соціологічними дослідженнями, проведеними у квітні 2014 р. агентством «Gallup International», 49% опитаних жителів Болгарії не підтримали введення санкцій проти РФ, і лише 21% їх підтримали²³. Попри заяви президента, лише 4% болгарських респондентів вважали, що реальна загроза національній безпеці виходить з Росії. При цьому 43% не встали ні на одну сторону в російсько-українській війні, а 55% було байдуже, чим закінчиться вплив протистояння Росії і Заходу на Україну.

Проте, «російська тема» була основною в ході президентської компанії 2016 р. Конкуруючі сторони задіяли зовнішньополітичний фактор для збільшення прихильників. Підсумки виборів виявили, що він мав вирішальну роль – перемогу здобув Р. Радев, який виступав як проросійський кандидат, хоч не мав концептуальних відмінностей від програми суперника. Після інавгурації позиція влади і суспільства дещо змінилася. Тепер і уряд, і президент, і переважна частина болгар, хочуть відновити традиційні тісні зв'язки з Москвою, і виступають за добрий і конструктивний діалог з РФ, особливо в енергетиці. З 2016 р. на європейській арені РБ виступає за пом'якшення санкцій і надання позиції ЄС більше прагматизму щодо Росії.

В результаті російсько-української війни тонка грань, що розділяє національні та загальноєвропейські інтереси, стала більш відчутною. У 2017 р. Болгарія підписала договір PESCO – програму постійної структурованої військової співпраці, яка намічає перспективу створення військового союзу ЄС. Однак в політичних і громадських колах Болгарії відсутнє розуміння доцільності створення «Стратегічної автономії» і посилення оборонної складової ЄС. Панівною серед населення, експертної і політичної спільноти є точка зору, за якою, по-перше, європейська безпека може гарантуватися виключно широкою співпрацею з США, а, по-друге, «безпеку в світі глобалізації диктує більш ніж коли-небудь розширення»²⁴.

РБ продовжує послідовно виступати за поглиблення і розширення співпраці з НАТО і розглядає його як єдиного гаранта своєї та європейської безпеки. До ідеї будівництва автономного оборонного потенціалу Європи політики РБ ставляться досить стримано. Значною мірою тому, що у держави відсутні фінансові і технічні можливості для повноцінної участі в європейському воєнно-політичному будівництві. РБ набагато більшою мірою «споживач» безпеки, ніж її «виробник». Говорити про її внесок в будівництво автономного оборонного потенціалу ЄС у фінансовому, технічному та професійному відношенні поки не слід. Очевидно, що в майбутньому ЄС доведеться самому вносити певний внесок (найперше фінансовий) в навчання, технічне оснащення і модернізацію болгарських збройних сил.

Будь-які спроби ЄС розглядати проблеми забезпечення безпеки поза межами добре відомих і перевічених часом структур НАТО викликають у болгарських політиків побоювання, що подібні ініціативи можуть поставити під сумнів дієздатність Альянсу. ЄС, здійснюючи військово-політичне будівництво, може зіткнутися з протидією РБ в цьому питанні. Ігнорувати інтереси і

²⁰ Глава МИД Болгарии: Санкции – единственный инструмент ЕС для сдерживания России. URL: <https://rus.bg/poisk-novostej?searchword>.

²¹ Болгария объявила «гибридную войну России». ИА «REGNUM». 20.05.2015. URL: <http://regnum.ru/news/polit/1926014.html>.

²² Там само.

²³ Новини от социологическия център «Gallup International». URL: www.mediapool.bg, 2014, 10 апр.

²⁴ Внешняя политика стран Восточной Европы в первом десятилетии XXI в. / Отв. ред. Шаншиева Л.Н. М.: ИНИОН, 2013. С. 57.

потреби Болгарії в питаннях європейської безпеки ЄС не зможе, оскільки держава має стратегічно важливе військове значення.

Список джерел:

1. Бойко Борисов стал новым премьером Болгарии. URL: <http://www.euromag.ru/bulgaria/40038.html>.
2. Болгария – передний край НАТО в украинском конфликте. URL: <http://www.fondsk.ru/news/2015/01/25/bolgaria-perednij-kraj-nato-v-ukrainskom-konflikte31467.html>.
3. Болгария захотела принимать на своих авиабазах самолеты-заправщики НАТО // «Взгляд». 04.05.2016. URL: <http://www.vz.ru/news/2016/5/4/808786.html>.
4. Болгария объявила «гибридную войну России» // ИА «REGNUM». 20.05.2015. URL: <http://regnum.ru/news/polit/1926014.html>.
5. Болгария хочет получить в подарок истребители из США // ИА «REGNUM». 23.04.2015. URL: <http://regnum.ru/news/polit/1918151.html>.
6. Внешняя политика стран Восточной Европы в первом десятилетии XXI в. / Отв. ред. Шаншиева Л.Н. М.: ИНИОН, 2013. 181 с.
7. Военно-промышленный комплекс Болгарии. URL: <https://vpknews.ru/articles/39507>.
8. Генсек НАТО обсудил с руководством Болгарии увеличение военного бюджета // ИА «REGNUM». 23.01.2015. URL: <https://regnum.ru/news/polit/1887385.html>.
9. Глава МИД Болгарии: Санкции – единственный инструмент ЕС для сдерживания России. URL: <https://rus.bg/poisk-novostej?searchword>.
10. МИД Болгарии: военные учения – ответ на геополитическую обстановку // ИА «REGNUM». 28.03.2015. URL: <http://www.regnum.ru/news/polit/1909866.html#ixzz3X0KyDT5r>.
11. Новини от социологическия център «Gallup International». URL: www.mediapool.bg, 2014, 10 апр.
12. Переговоры по вопросам безопасности между Болгарией и США и Канадой усиливаются // «Inopressa». 31.05.2015. URL: <https://inosmi.ru/world/20150331/227222570.html>.
13. Правительство Болгарии выделило 26 млн левов на ремонт МиГов // ИА «Black Sea News». 25.04.2018. URL: <https://www.blackseanews.net/read/140883>.
14. Правительство США выделит болгарской армии 15 млн // «ТАСС». 24.01.2015. URL: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1719620>.
15. Президент Болгарии о России и Крыме. URL: <http://bourgas.ru/prezident-bolgarii-o-rossii-i-kryme/>.
16. США продлили договор об использовании болгарских авиабаз на 10 лет // «Взгляд». 05.11.2016. URL: <http://www.vz.ru/news/2016/5/11/810000.html>.
17. Традиционные учения НАТО в Болгарии продлятся до ноября. URL: <http://kiev-online.net.ua/top-novosti/Tradicionnye-ucheniya-NATO-v-Bolga-rii-prodlyatsya-donoyabrya.html>.

References:

1. Bojko Borisov stal novym prem'erom Bolgarii. URL: <http://www.euromag.ru/bulgaria/40038.html>.
2. Bolgaria – perednij kraj NATO v ukrainskom konflikte. URL: <http://www.fondsk.ru/news/2015/01/25/bolgaria-perednij-kraj-nato-v-ukrainskom-konf-likte31467.html>.
3. Bolgaria zahotela prinimat na svoih aviabazah samolety-zappravshchiki NATO // «Vzglyad». 04.05.2016. URL: <http://www.vz.ru/news/2016/5/4/808786.html>.
4. Bolgaria ob'yavila «hibridnuyu vojnu Rossii» // IA «REGNUM». 20.05.2015. URL: <http://regnum.ru/news/polit/1926014.html>.
5. Bolgaria hochet poluchit v podarok istrebiteli iz USA // IA «REGNUM». 23.04.2015. URL: <http://regnum.ru/news/polit/1918151.html>.
6. Vneshniaia politika stran Vostochnoj Evropy v pervom desiatiletii XXI v. / Otv. red. Shanshieva L.N. M.: INION, 2013. 181 s.
7. Voenno-promyshlenyj kompleks Bolgarii. URL: <https://vpknews.ru/articles/39507>.
8. Gensek NATO obsudit s rukovodstvom Bolgarii uvelichenie voennogo byudzheta // IA «REGNUM». 23.01.2015. URL: <https://regnum.ru/news/polit/1887385.html>.

9. Glava MID Bolgarii: Sanktsii – edinstvennyj instrument ES dlya sderzhivaniya Rossii. URL: <https://rus.bg/poisk-novostej?searchword>.
10. MID Bolgarii: voennye ucheniya – otvet na geopoliticheskuyu obstanovku // IA «REGNUM». 28.03.2015. URL: <http://www.regnum.ru/news/polit/1909866.html#ixzz3X0KyDT5r>.
11. Novini ot sotsiologicheskiiia tsentr «Gallup International». URL: www.mediapool.bg, 2014, 10 apr.
12. Peregovory po voprosam bezopasnosti mezhdou Bolgariiej i USA i Kanadoj usilivaetsya // «Inopressa». 31.05.2015. URL: <https://inosmi.ru/world/20150331/227222570.html>.
13. Pravitelstvo Bolgarii vydililo 26 mln levov na remont MiGov // IA «Black Sea News». 25.04.2018. URL: <https://www.blackseanews.net/read/140883>.
14. Pravitelstvo USA vydelit bolgarskoj armii 15 mln // «TASS». 24.01.2015. URL: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1719620>.
15. Prezident Bolgarii o Rossii i Kryime. URL: <http://bourgas.ru/prezident-bolgarii-o-rossii-i-kryime/>.
16. USA prodlili dorovor ob ispolzovanii bolgarskih aviabaz na 10 let // «Vzglyad». 05.11.2016. URL: <http://www.vz.ru/news/2016/5/11/810000.html>.
17. Tradicionnye ucheniya NATO v Bolgarii prodlyatsya do noyabrya. URL: <http://kiev-online.net.ua/top-novosti/Tradicionnye-ucheniya-NATO-v-Bolgarii-prodlyatsya-donoyabrya.html>.